

KS. KRZYSZTOF O. POKORSKI
Wydział Administracji i Nauk Społecznych
Wyższa Szkoła Administracji Publicznej
w Szczecinie
ORCID: 0000-0003-3734-1573

WOTUM SĘDZIOWSKIE ELEMENTEM KONSTYTUUJĄCYM *IUDICIUM*. POJĘCIE WOTUM ORAZ RELACJA DO PRAWDY OBIEKTYWNEJ I PEWNOŚCI MORALNEJ

Treść: Wstęp. – 1. Wotum ku rozpoznawaniu sprawy. – 2. Pojęcie i rodzaje wotum sędziowskiego. – 3. Elementy wotum sędziowskiego. – 4. Relacja do prawdy obiektywnej. – 5. Relacja do pewności moralnej. – Zakończenie.

Wstęp

Kanoniczne postępowanie sądowe - *iudicium*, jest szeregiem ściśle uporządkowanych i koniecznych do wykonania czynności. Celem tego postępowania jest ustalenie, uporządkowanie, rozpoznanie i rozstrzygnięcie, zgodnie z przepisami prawa, zgłoszonych przez strony roszczeń. Jednym z elementów *iudicium* jest osoba sędziego kościelnego, który po rozpoznaniu sprawy dąży do jego rozstrzygnięcia. Po wypełnieniu wszystkich przewidzianych prawem czynności sędzia kończy postępowanie sądowe decyzją w sprawie, która wydawana jest w formie wyroku.

Zanim jednak sędzia wyda wyrok musi przeanalizować dowody zebrane w sprawie i sformułować osobisty wniosek - wotum, które zostanie poddane dyskusji sędziowskiej. Argumenty, które sędzia podaje w wotum, a będące wyrazem poszukiwania prawdy obiektywnej oraz uzyskania pewności moralnej, staną się podstawą wyroku.

W ten sposób wotum sędziowskie staje się elementem konstruującym iudicium.

Zagadnienie wotum sędziowskiego jest bardzo szerokie i wymaga bliższej analizy, dlatego całość rozważań stanowią dwa artykuły podejmujące tę kwestię. W niniejszym artykule szczegółowej analizie zostało poddane pojęcie wotum sędziowskiego oraz jego relacja do prawdy obiektywnej i pewności moralnej. Natomiast drugi prezentuje wotum jako akt władzy sędziowskiej i jego uwarunkowania psychologiczne.

1. Wotum ku rozpoznawaniu sprawy

Prawodawca stwierdza, że do wydania jakiegokolwiek wyroku wymaga się u sędziego moralnej pewności, co do sprawy, która ma być rozstrzygnięta wyrokiem¹. Ową pewność moralną sędzia powinien budować na tym, co zostało przedstawione i udowodnione, zaś ocena tych kwestii powinna dokonać się w sumieniu sędziego oraz w zgodzie z przepisami prawa. Tak wyrażona dyspozycja prawodawcy nakłada na sędziego obowiązek rzetelnego zapoznania się z materiałem dowodowym zebrany w danej sprawie. Zanim więc sędzia podejmie decyzję rozstrzygającą musi dociekać prawdy w każdym etapie procesowym. Owo rozpoznanie sprawy jest istotne dla dalszych czynności procesowych sędziego. Zdobyta wiedza dotycząca prowadzonej sprawy, zebrane dowody i własne doświadczenie pomogą ustalić prawdę obiektywną i na jej podstawie zdobyć pewność moralną. Stąd wotum jest efektem podjęcia przez sędziego czynności zmierzających do rozpoznania sprawy i zdobycia pewności moralnej.

2. Pojęcie i rodzaje wotum sędziowskiego

Znaczenie pojęciowe określenia *wotum* jest w kanonistyce szerokie. Istotne jest zatem zrozumienie samego pojęcia *wotum*, sięgając do jego pochodzenia i znaczenia, a także jego rodzajów. Między innymi

---

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983) pars II, s. 1 - 317, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 2008, c. 1608 § 1, (dalej CIC).

opisywane wotum sędziowskie w jego specyfice, gdyż sam prawodawca w kontekście sędziego nie używa wspomnianego terminu.

Termin polski *wotum*, funkcjonujący w prawie polskim i kanonicznym, pochodzi od łacińskiego słowa *voveo*. Pierwsze jego znaczenie rozumiane jest jako: ślubować, przyrzekać. Natomiast samo łacińskie słowo *votum*, oznacza przysięgę, ślub lub przyrzeczenie. Stąd termin ten związany jest z daniem słowa, oddaniem głosu czy potwierdzeniem własnym słowem².

Opisywanego terminu używa się w kanonistyce w dwóch rodzajach sytuacji. Po pierwsze jako złożenie ślubu wobec Boga. Norma kodeksowa stwierdza, że *votum*, czyli ślub to świadoma i dobrowolna obietnica uczyniona Bogu³. Tak rozumiane wotum dotyczyć będzie istnienia i funkcjonowania w Kościele różnych form życia konsekrowanego oraz form życia apostołowskiego zorganizowanych w ramach wspólnot. Realizują one własny charyzmat przez życie według rad ewangelicznych i innych zobowiązań⁴. Wotum rozumiane jako dobrowolny ślub dotyczy także wszystkich innych osób, które składają jakiegokolwiek zobowiązanie na rzecz Kościoła, a więc może być to obietnica konkretnej czynności lub rzeczy⁵. Prawodawca kościelny używa więc dwóch form gramatycznych *votum* i *voto* w kontekście życia konsekrowanego⁶ oraz zarządu dóbr złożonych w formie ślubu⁷.

Drugim rodzajem wotum funkcjonującym w kanonistyce jest to, które dotyczy wyrażenia własnego zdania w wypełnianiu powierzonego urzędu lub zadania. Prawodawca kościelny, podobnie jak w wyżej opisanym kontekście, używa dwóch form gramatycznych: *votum* i *voto*. W zależności od podjętej w normie kwestii, opisywany

---

² K. KUMANIECKI, *Słownik łacińsko-polski, według słownika H. Mengego i H. Kopii*, wyd. XIV, Warszawa 1983, s. 544.

³ CIC, c. 1191 § 1: *Votum, idest promissio deliberata ac libera Deo facta de bono possibili et meliore, ex virtute religionis impleri debet.*

⁴ CIC, c. 598-602.

⁵ CIC, c. 1192 § 3.

⁶ CIC, c. 603 § 2, c. 654, c. 668 § 5, c. 1041 p. 3, c. 1078 § 2 p. 1, c. 1088, c. 1191-1194, c. 1203.

⁷ CIC, c. 638 § 3, c. 1292 § 2.

termin jest różnorodnie tłumaczony. Najczęściej tłumaczony jest jako *głos*. Dotyczy on głosu wyborczego, wyborów, organów kolegialnych w Kościele oraz obowiązków przełożonego kościelnego⁸. Inne formy tłumaczenia terminów *votum* i *voto* to: wniossek⁹, opinia¹⁰, zdanie¹¹, zamierzenie¹².

W Księdze VII Kodeksu Prawa Kanonicznego, dotyczącej procesu kanonicznego określenia *votum* i *voto* użyte są w dwóch kontekstach. Pierwszy z nich dotyczy opinii biegłego. Prawodawca stwierdza, że z pomocy biegłych należy skorzystać, ilekroć na podstawie nakazu prawa lub sędziego jest konieczne ich przesłuchanie i opinia¹³. *Votum*, tłumaczone w takiej sytuacji, jako opinia, oparte ma być na doświadczeniu lub wiedzy, dla potwierdzenia jakiegoś faktu lub poznania prawdziwej natury jakiejś rzeczy¹⁴. Opinia rozumiana w tym kontekście ma być pomocą dla sędziego, gdy jego własna wiedza nie jest wystarczająca dla osiągnięcia pewności moralnej w danej sprawie.

Drugim kontekstem jest sytuacja złożenia odpowiedniego wniosku biskupa w postępowaniu do dyspensy od małżeństwa zawartego a niedopełnionego. W tym przypadku termin *voto* tłumaczony jest jako *wniosek*¹⁵. W przewidzianej prawem procedurze dotyczącej przesłania akt sprawy o niedopełnieniu małżeństwa do Stolicy Apostolskiej konieczne jest *voto* trybunału i biskupa. Jest to nie tylko opinia dotycząca danej sprawy, ale także pogląd na temat zasadności udzielenia dyspensy oraz postulat jej udzielenia¹⁶.

W związku z powyższym, w kanonicznym prawie procesowym wyróżnić możemy kilka rodzajów *votum*, choć należy zauważyć,

---

⁸ CIC, c. 119 § 2, c. 443 § 5, c. 450 § 1, c. 455 § 2, c. 466, c. 514 § 1, c. 536 § 2, c. 656 p. 3, c. 833 p. 1.

⁹ CIC, c. 377 § 3, c. 1681, 1704 § 1-2, 1705 § 1, § 3.

¹⁰ CIC, c. 240 § 2, c. 112 § 1, c. 1574.

¹¹ CIC, c. 127 § 2 p.2.

¹² CIC, c. 206 § 1.

¹³ CIC c. 1574; DC art. 203 § 2.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ CIC c. 1681; DC art. 153.

¹⁶ CIC, c. 1705-1705; DC art. 154.

że prawodawca nie zawsze wprost dany akt określa tym terminem. To literatura kanonistyczna i praktyka sądowa sprawiły, że termin wotum jest powszechnie używanym w sądownictwie kościelnym.

Oprócz wspomnianych wyżej wotum trybunału i biskupa przy sprawach o dyspensę *super rato* oraz biegłego, można mówić o wotum obrońcy węzła małżeńskiego. Sam prawodawca określa je mianem *animadversiones* lub *defensiones*¹⁷. Mowa jest o wnioskach, uwagach i opinii obrońcy węzła małżeńskiego dotyczących konkretnego procesu. Wotum obrońcy dotyczy samego zaskarżonego małżeństwa a także zachowania przewidzianej prawem procedury. W praktyce sądowej najczęściej mówi się o uwagach przedwyrokowych obrońcy lub jego opinii, jest więc uzasadnione, aby opinia taka określana była również jako wotum.

Termin wotum, jako opinia, wniosek, najczęściej używany jest w relacji do sędziego kościelnego. Prawodawca stwierdza, że „w wyznaczonym na zebraniu dniu, poszczególni sędziowie przynoszą swoje pisemne wnioski co do meritum sprawy i uzasadnienia zarówno prawne, jak i faktyczne, na podstawie których doszli do swoich wniosków; wnioski te dołącza się do akt sprawy, zachowując je w tajemnicy”¹⁸. W przytoczonej normie kodeksowej nie użyto jednak łacińskiego terminu *votum*. Wnioski sędziego określone są słowem *conclusiones*¹⁹, jednakże w praktyce i piśmiennictwie kanonistycznym funkcjonuje określenie wotum.

Szczególnym rodzajem wotum sędziowskiego jest *votum separatum*. Prawodawca stwierdza, że jeśli podczas dyskusji sędziowskiej w procesie kanonicznym jeden z sędziów nie chce dołączyć się do decyzji innych sędziów może wymagać, aby jego wnioski zostały

---

¹⁷ CIC, c. 1601; E. ZANETTI, *Komentarz do c. 1601*, w: *Codice di Diritto Canonico Commentato*, s. 1232.

¹⁸ CIC, c. 1609 § 2.

¹⁹ CIC, c. 1609 § 2: *Assignata conventui die, singuli iudices scriptas afferant conclusiones suas in merito causae, et rationes tam in iure quam in facto, quibus ad conclusionem suam venerint; quae conclusiones actis causae adiungantur, secreto servandae.*

przesłane do trybunału wyższego²⁰. Opinia odrębna lub zdanie odrębne jednego z sędziów funkcjonuje w sądownictwie kościelnym, jako *votum separatum*, choć tak jak w przypadku wotum sędziowskiego, Prawodawca używa łacińskiego terminu *conclusiones*²¹.

3. Elementy wotum sędziowskiego

Prawodawca nakłada na sędziego obowiązek napisania osobistego wotum, które posłuży do redakcji wyroku ostatecznego²². Choć wotum sędziowskie jest tak istotne dla sprawy, nikt poza sędziami nie poznaje jego treści²³. Poszczególne argumenty użyte w wotum mogą wprawdzie posłużyć podczas redakcji wyroku, nigdy jednak nie wskazuje się, który z sędziów jest jego autorem²⁴.

Osobista analiza akt sądowych dokonana przez sędziego zostaje przedstawiona w formie pisemnej i jest zbudowana podobnie jak wyrok²⁵. Sam prawodawca określa co powinno się znaleźć w wotum sędziowskim. Mają to być „pisemne wnioski co do meritum sprawy i uzasadnienia zarówno prawne, jak i faktyczne, na podstawie których doszli do swoich wniosków”²⁶. W wotum, podobnie jak w wyroku, powinny znajdować się takie informacje jak określenie sprawy, dane

---

²⁰ CIC, c. 1609 § 4; por DC, art. 248 § 4; zob. K. POKORSKI, *Sędziowska dyskusja przedwyrokowa w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, w: Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców, T. I, red. M. Sitarz, Lublin 2014, s. 335–346.

²¹ CIC, c. 1609 § 4: [...] *Iudex vero qui ad decisionem aliorum accedere noluit, exigere potest ut, si fiat appellatio, suae conclusiones ad tribunal superius transmittantur.*

²² CIC, c. 1609 § 2; J. M. PAWLUK, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. t. IV, Dobra doczesne Kościoła, Sankcje w Kościele, Procesy*, Olsztyn 1990, s. 293.

²³ M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 1993, s. 421.

²⁴ CIC, c. 1610 § 2; J. M. SERRANO RUIZ, *Komentarz do c. 1526-1618*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. V. Pinto, Vaticano 2001, s. 927.

²⁵ M. GRESZATA, *Kanoniczny proces zwyczajny w ujęciu Księdza Profesora Jerzego Grzywacza*, Lublin 2007, s. 181.

²⁶ CIC, c. 1609 § 2.

sędziego, data, osobiste rozstrzygnięcie sędziego oraz jego argumenty w sprawie²⁷.

Wotum sędziowskie rozpoczyna się wskazaniem jego autora. Sędziowska ocena dowodów zawarta w wotum, jest zawsze swobodna²⁸ i niezawisła²⁹, jednak nie anonimowa. Sędzia składający swoje osobiste wotum bierze za nie odpowiedzialność prawną i moralną. Tym bardziej, że prawodawca wymaga, aby sędzia zdobył moralną pewność w rozpatrywanej sprawie³⁰.

Istotną informacją zawartą w wotum jest także *dubium*, które określa z jakiego tytułu rozpatrywana jest nieważność małżeństwa. Przywołanie formuły wątpliwości przyjętej na początku procesu pozwoli sędziemu na konkretne sformułowanie swojego wniosku. Wotum bowiem ma dać odpowiedź na jasno określone *dubium* dotyczące zaskarżonego małżeństwa, nie zaś na wszystkie inne istniejące wątpliwości.

Ważną częścią wotum sędziowskiego jest umotywowanie prawne. W tej części sędzia powinien powołać się na normy kodeksowe i pozakodeksowe. Wyliczone normy i przepisy ukazują, w jaki sposób i jaką drogą prawną sędzia posługiwał się w konstruowaniu swojego wniosku w rozpatrywanej sprawie³¹.

Kolejną częścią wotum sędziowskiego jest stan faktyczny sprawy. W tej części sędzia wyprowadza logiczne wnioski, wynikające z dowodów i zeznań zebranych w sprawie³². Powołując się na poszczególne dowody lub zeznania sędzia wskazuje na istotne momenty, które doprowadziły go do uzyskania pewności moralnej. W ten sposób, fakty i wydarzenia budują obraz zaskarżonego małżeństwa. Sędzia

---

²⁷ CIC, c. 1612; C. DE DIEGO-LORA, *Komentarz do c. 1612*, w: *Codice di Diritto Canonico e leggi complementari comentato*, red. J. I. Arrieta, Roma 2004, s. 1072.

²⁸ T. PAWLUK, *Prawo Kanoniczne*, t. IV, s. 291.

²⁹ S. PIKUS, *Niezawisłość sędziego kościelnego*, Lublin-Sandomierz 2009.

³⁰ CIC, c. 1608.

³¹ W. WENZ, *Komentarz do art. 254 DC*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007 s. 342.

³² CIC, c. 1608 § 2; DC, art. 247 § 2.

wyprowadzając wnioski cytuje poszczególne zeznania oraz powołuje się na konkretne akta sprawy.

Prawodawca określa, że sędziowska ocena dowodów powinna dokonywać się w jego sumieniu z zachowaniem przepisów i norm³³. Sędzia w swoim wotum, nie wylicza jedynie norm prawa i danych z akt, lecz wskazuje na ich relacje. Faktyczny stan sprawy powinien być rozpatrywany i oceniany według norm prawnych, zgodnie z zasadami logiki. Sędzia w swoim osobistym wotum wydobywa z materiału procesowego wszystkie fakty, które należy ująć w świetle przepisów³⁴. Tak więc stan prawny i faktyczny sprawy pozostaje w ścisłej relacji, dzięki której sędzia dokonuje logicznej i moralnej oceny sprawy.

W kanonicznym procesie małżeńskim trybunał orzekający jest kolegialny. Jednakże osobiste zdanie poszczególnych sędziów jest wymogiem stawianym przez prawodawcę. Przygotowanie wotum sędziowskiego jest wypełnieniem prawa i zapewnieniem sędziemu niezawisłości. Dla pełnego zrozumienia znaczenia wotum sędziowskiego konieczne jest także ukazanie jego relacji do prawdy obiektywnej i pewności moralnej.

4. Relacja do prawdy obiektywnej

Prawodawca kościelny w normach kodeksowych zawarł zasadę, według której jednym z zadań kanonicznego procesu spornego jest poszukiwanie prawdy obiektywnej. Każda osoba wypełniająca swój urząd lub będąca stroną w sprawie, wezwana jest do takiego wypełnienia swoich zadań, aby jak najlepiej ukazać prawdę w danym sporze. Zadanie to jeszcze mocniej uwidacznia się w dochodzeniu do prawdy o małżeństwie podczas procesu o nieważność małżeństwa³⁵. W tym rodzaju procesów szczególne zadanie poszukiwania prawdy

---

³³ CIC, c. 1608 § 3; DC, art. 247 § 3.

³⁴ R. SOBAŃSKI, *Uwagi o tożsamości sędziego kościelnego*, Prawo Kanoniczne 45 (2002) nr 3-4, s. 19.

³⁵ M. KRÓLIK, *Amor veritatis gwarantem pomocy stronom na etapie przedprocesowym spraw o nieważność małżeństwa*, w: *Problemy z sądową ochroną praw człowieka*, red. R. Szytchmiller, J. Krzywkowska, t. I, Olsztyn 2012, s. 109-121.

obiektywnej złożone zostało na sędziego kościelnego. Zadanie poszukiwania prawdy obiektywnej konkretyzuje się w wotum sędziowskim, które jest efektem analizy akt sprawy.

W nauce prawa prawda obiektywna rozumiana jest, jako zdobycie pewności co do stanu faktycznego danej sprawy. Jest to odkrycie, rozpoznanie, zwerbalizowanie i stwierdzenie pewności stanu rzeczy. Stwierdzenie tego rodzaju prawdy oparte jest na obiektywnych przesłankach, czyli takich, które możliwe są do udowodnienia i rozpoznania³⁶. Wspomniana pewność prawdy opiera się na faktach i dowodach, które zgromadzone zostają w danej sprawie³⁷. Nie może więc być to jedynie osobiste odczucie i rozumienie sytuacji przez daną osobę. Tak rozumiana prawda określana jest mianem subiektywnej, czyli takiej, która jest osobistym przekonaniem o faktach i zdarzeniach danej osoby. W pewnym sensie jest to prawda obiektywnie niepełna³⁸. To samo zdarzenie może bowiem być różnie interpretowane przez różne osoby. W zależności od relacji danej osoby do podejmowanego faktu lub zdarzenia odczucie prawdy może się różnić. W tym przypadku w grę wchodzi emocje, uczucia i wewnętrzne zaangażowanie, które sprawiają, że dla danej osoby przedstawiona prawda jest maksymalnie pełna. W poszukiwaniu prawdy obiektywnej konieczne jest nie tylko poznanie stanu faktycznego sprawy, ale także ocena i rozstrzygnięcie według norm prawa kanonicznego³⁹. Stąd prawda obiektywna jest także gwarantem sprawiedliwej oceny faktów. Zachowanie norm prawa oraz odpowiedniej interpretacji zdarzeń i faktów usuwa wszelkie wątpliwości na drodze do odnalezienia prawdy obiektywnej w danej sprawie.

---

³⁶ A. DZIĘGA, *Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej w procesie kanonicznym*, w: *Kościelne Prawo Procesowe, Prawo Rodzinne, Materiały i Studia*, t. 4, red. A. Dzięga, M. Greszata, P. Telusiewicz, Lublin 2007, s. 174.

³⁷ CIC, c. 1608 § 2; C. DE DIEGO-LORA, *Komentarz do c. 1608*, w: *Codice di Diritto Canonico*, s. 1068.

³⁸ A. DZIĘGA, *Zasada poszukiwania prawdy obiektywnej*, s. 174.

³⁹ R. SOBAŃSKI, *Prawda jako entelechia procesu o nieważność małżeństwa w świetle przemówień Piusa XII do Roty Rzymskiej*, *Ius Matrimoniale* 13 (19) 2008, s. 32.

5. Relacja do pewności moralnej

Sędzia kościelny redagując osobiste wotum w danej sprawie musi posiadać wewnętrzne przekonanie o prezentowanym przez siebie rozstrzygnięciu. Zdobytą przez niego pewność moralna jest podstawą przedkładanego przez niego wotum sędziowskiego. Prawodawca określając wymóg pewności moralnej zakłada, że ów akt woli sędziego oparty jest na konkretnej wiedzy prawniczej, prawości sumienia sędziego oraz logicznie wyprowadzony *ex actis et probatis*⁴⁰.

Prawodawca stwierdza, że pewność moralna jest wymogiem *sine qua non* do wydania wyroku rozstrzygającego w danej sprawie⁴¹. Pojęcie pewności moralnej wypracował już św. Tomasz. Stwierdza on, że „w dziedzinie postępowania ludzkiego jest możliwa pewność, wprawdzie nie taka jak w poznaniu teoretycznym, ale stosowna do przedmiotu, np. gdy coś zostanie udowodnione przez odpowiednich świadków”⁴². Jednak w przepisach prawa termin pewności moralnej pojawia się dopiero w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r., w kan. 1869⁴³. W obecnym Kodeksie norma ta została powtórzona jedynie z różnicami redakcyjnymi.

---

⁴⁰ CIC, c. 1608 § 2; L. CHIAPETTA, *Il codice di diritto canonico, Commento giuridico – pastorale*, t. 3, red. F. Catozzella, A. Catta, C. Izzi, L. Sabbarese, Bologna 2011, s. 168 - 171; J. KRZYWKOWSKA, M. KRZYWKOWSKA, *Wymóg pewności moralnej u sędziego orzekającego w sprawach o nieważność małżeństwa*, w: *Problemy z sądową ochroną praw człowieka*, red. R. Sztymchmiller, J. Krzywkowska, t. I. Olsztyn 2012, s. 135-141.

⁴¹ CIC, c. 1608 § 1.

⁴² S. Th II-II-q. 60, a 3, w: Św. TOMASZ, *Summa teologiczna*, T. XVIII, *Sprawiedliwość*, tłum. F. Bednarski, Londyn 1970, s. 63.

⁴³ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti PP. XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917) pars II, c. 1869 § 1: *Ad pronuntiationem cuiuslibet sententiae requiritur in iudicis animo moralis certitudo circa rem sententia definiendam. § 2. Hanc certitudinem iudex haurire debet ex actis et probatis. § 3. Probationes autem aestimare iudex debet ex sua conscientia, nisi lex aliquid ex presse statuatur de efficacia alicuius probationis. § 4. Iudex qui eam certitudinem efformare sibi non potuit, pronuntiet non constare de iure actoris et reum dimittat, nisi agatur de causa favorabili, quo in casu pro ipsa pronuntiandum est, et salvo praescripto can. 1697, § 2.*

Dzisiejsza interpretacja pewności moralnej pochodzi od Piusa XII. W przemówieniu do Trybunału Roty Rzymskiej w 1942 roku, Pius XII rozróżnia pewność absolutną oraz pewność prawdopodobną, natomiast samą pewność moralną definiuje pomiędzy nimi. Według niego pewność ta powinna być oparta na obiektywnych przesłankach, a nie wynikać z subiektywnych odczuć, czy nawet lekkomyślności lub łatwowierności. Pewność wymagana do wydania wyroku nie może być osiągnięta, jeśli istnieją powody zdroworozsądkowe do racji przeciwnych, w takim wypadku za bardziej prawdopodobne należy uznać racje przeciwnie⁴⁴.

Owa moralna pewność jest wewnętrznym przekonaniem pojedynczego sędziego i każdego członka kolegium sędziowskiego o prawdziwości lub fałszywości czegoś⁴⁵. Nie jest nią tylko pewność fizyczna, zwykle prawdopodobieństwo, czy subiektywne przekonanie. Jest to pewien stan ducha, w którym prawda ukazuje się nie jako możliwa, czy prawdopodobna, lecz jako oczywista, całkowicie jasna, tak, że umysł może do poznanej prawdy całkowicie przyłączyć bez roztropnej obawy pobłądzenia⁴⁶. Dlatego też powinna być zbudowana na prawach logiki i etyki⁴⁷. Jednocześnie, nie wymaga się od sędziego pewności doskonałej czy absolutnej, wykluczającej wszelką wątpliwość, lecz wykluczającą poważną, uzasadnioną wątpliwość czy też obawę

---

⁴⁴ PIUS XII, *Allocutiones Ad Tribunali Rotae Romanae*, 1.10.1942., AAS 34 (1942), s. 340; M. KRÓLIK, *Zadanie votum separatum w procesie poszukiwania prawdy obiektywnej*, *Kościół i Prawo* 1 (14) 2012, s. 197.

⁴⁵ R. SZTYCHMILER, *Komentarz do c. 1608*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. V, *Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 267; W. WENZ, *Komentarz do art. 247 DC*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej*, s. 327; M. GRESZATA-TELUSIEWICZ, *Pewność moralna; procedura wyrokowania; pojęcie wyroku; formalne elementy wyroku; skarga o nieważność wyroku*, *Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym - część XII*, w: *Człowiek - Rodzina - Prawo*, red. P. Telusiewicz, Nr 12, data wydania: 31 grudnia 2013 roku, s. 13, http://www.kul.pl/files/192/public/NUMER_12_2013.pdf, z dn. 18.11.2013.

⁴⁶ M. FAŁKA, *Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego, cz. II*, Warszawa 1978, s. 244.

⁴⁷ C. DE DIEGO-LORA, *Komentarz do c. 1608*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, s. 1206.

pobłądzenia⁴⁸. Sędzia rozpatrując konkretną sprawę nie powinien zadawałać się minimalnym stopniem pewności moralnej, lecz szukać stopnia większego. Chodzi tu o większą pewność lub gwarancję, że sędzia nie zbłądzi i zapewni w jak największym stopniu obiektywizm pewności⁴⁹.

Uzyskanie przez sędziego pewności moralnej w procedowanej sprawie, wymaga od niego spełnienia kilku ważnych wymogów. Wśród wymogów, które stawia prawodawca sędziemu kościelnemu jest wymóg odpowiedniego wykształcenia⁵⁰. Sędzia kościelny powinien być doktorem lub licencjatem prawa kanonicznego. Jest to wymóg znajomości prawa kanonicznego nie tylko na podstawowym poziomie duszpasterskim, ale na poziomie wyższym, akademickim. Sędzia powinien także oprócz akademickiej znajomości prawa być biegłym w jego aplikacji do konkretnego przypadku. Wymaga się od sędziego kościelnego stałego poszerzania wiedzy prawniczej oraz śledzenia orzecznictwa kościelnego⁵¹. Sędzia zobowiązany jest więc do dobrej znajomości obowiązujących przepisów prawa materialnego dotyczącego dziedziny, w której rozstrzyga, przepisów prawa procesowego oraz wykładni prawa⁵².

Ważnym wymogiem stawianym przed sędzią kościelnym jest prawość jego sumienia. Nie wystarczy bowiem sama znajomość przepisów i norm kodeksowych, aby zgodnie z nauką Kościoła zbudować pewność moralną. Biorąc pod uwagę ułomność ludzkiej natury prawodawca określa, że choć ocena dokonuje się w sumieniu to zawsze z zachowaniem przepisów ustawy o skuteczności niektórych

---

⁴⁸ E. ZANETTI, *Komentarz do c. 1608*, w: *Codice di Diritto Canonico Commentato*, s. 1236-1237; R. SZTYCHMILER, *Komentarz do c. 1608*, w: *Komentarz*, t. V, s. 267.

⁴⁹ Z. GROCHOLEWSKI, *Pewność moralna jako klucz do lektury norm procesowych*, *Ius Matrimoniale* 3 (1998), s. 27-30.

⁵⁰ CIC, c. 1421 § 3; C. GENNA, *La sentenza definitiva nelle cause canoniche di nullità di matrimonio*, *Monitor Ecclesiasticus* 116 (1991), s. 532.

⁵¹ P. SADOWSKI, *Pewność moralna wymogiem wydania wyroku*, *Stowarzyszenie Kanonistów Polskich*, *Biuletyn* 13 (2003) nr 16, s. 64-65.

⁵² R. SZTYCHMILER, *Komentarz do c. 1608*, w: *Komentarz*, t. V, s. 268.

dowodów⁵³. Zadaniem sędziego w tym kontekście nie jest tylko stanie na straży legalności procedury procesowej, ale także jego zgodności z wiarą. Choć sędzia ocenia środki dowodowe według zasady swobodnej oceny sędziowskiej, nie oznacza to dopuszczenia absolutnej dowolności, ale wskazuje na znajomość prawa przez sędziego, doświadczenie sądowe oraz prawość sumienia. Wotum sędziowskie ma być gwarantem, że jego autor nie tylko poznał fakty, ale także rozsządził je zgodnie z własnym sumieniem⁵⁴.

Źródłem pewności moralnej według prawodawcy są fakty i dowody – *ex actis et probatis*⁵⁵. Termin *ex actis* oznacza wszystkie dokumenty procesowe, zgodnie z regułą *quo non est in actis, non est in mundo*⁵⁶. Należą do nich akta sprawy (*acta causae*), czyli wszystkie dokumenty piśmiennicze dotyczące meritum sprawy oraz akta procesu (*acta processus*), czyli te, które odnoszą się do zastosowanej procedury⁵⁷. Należy zakładać, że akta są źródłem prawdy, dlatego sędzia powinien postępować zgodnie z zasadą *debet universa rimari*, co oznacza, że musi dokładnie zapoznać się z aktami tak, aby nic nie pominąć⁵⁸.

Termin *ex probatis* użyty przez prawodawcę dotyczy wszelkich dowodów. W kanonicznym prawie procesowym jest to termin szeroki i wieloznaczny. W procedowanej sprawie mogą bowiem zostać

---

⁵³ CIC, c. 1608 § 3; Z. GROCHOLEWSKI, *Pewność moralna*, s. 34.

⁵⁴ CIC, c. 1608 § 3; R. SZTYCHMILER, *Komentarz do c. 1608*, w: *Komentarz*, t. V, s. 268; C. DE DIEGO-LORA, *Komentarz do c. 1608*, w: *Codice di Diritto Canonico*, s. 1068.

⁵⁵ CIC, c. 1608 § 2; L. CHIAPETTA, *Il codice di diritto canonico, Commento*, t. 3, s. 170.

⁵⁶ P. ERDÖ, *La certezza morale nella pronuncia del giudice, Problemi attuali*, *Periodica* 87 (1998), s. 90.

⁵⁷ T. PAWLUK, *Prawo Kanoniczne*, t. IV, s. 217; P. SADOWSKI, *Pewność moralna wymogiem wydania wyroku*, s. 62.

⁵⁸ JAN PAWEŁ II, *Allocutiones Ad Tribunalis Sacra Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos, novo Litibus iudicandis ineunte anno: de veritate iustitiae matre*, w: *AAS* 72(1980), n. 5, s. 175; S. PAŹDZIÓR, *Sędziowska ocena uwag przedwzrokowych obrońcy węzła małżeńskiego*, w: *Kościelne Prawo Procesowe, Materiały i Studia*, 1 (1999), red. A. Dziegła, s. 41-46.

przytoczone jakiegokolwiek dowody, jeśli tylko wydają się być pożyteczne do poznania sprawy i są godziwe⁵⁹. Sędzia nie może ograniczać się jedynie do przyjęcia przedstawionych dowodów. Podczas instrukcji sprawy prawda obiektywna może zostać zaciemniona przez takie elementy jak zapomnienie niektórych faktów, ich subiektywną interpretację, niedbalstwo, a nawet czasami podstęp i oszustwo. Zadaniem sędziego jest, więc krytyczne podejście do dowodów oraz ich poprawna interpretacja⁶⁰.

Powyższa analiza wskazuje jak ważnym jest pojęcie pewności moralnej dla redakcji wotum sędziowskiego. Wszystkie podjęte kwestie sprawiają, że osobiste wnioski sędziego zawarte w wotum są wynikiem rozpoznania sprawy, oceny dowodów i interpretacji prawa. Tak sformułowane wotum jest wypełnieniem roli sędziego w procesie kanonicznym oraz realizacją sądowniczej władzy sędziego kościelnego.

Zakończenie

Wotum sędziowskie wydane w sprawie jest osobistym rozstrzygnięciem sędziego, który poprzez logiczną analizę środków dowodowych zebranych w sprawie odkrywa prawdę obiektywną i zdobywa pewność moralną co do jej rozstrzygnięcia. Sędziowska analiza dokonywana podczas trwania całego procesu dotyczy nie tylko przedstawionych dowodów, ale wszelkich faktów i wydarzeń toczącej się sprawy. W ten sposób wotum sędziowskie jest przedstawieniem tych argumentów, które mają swoje źródło w przebiegu całości procesu i tych wysiłków, które podjął sędzia dla zdobycia odpowiedniej wiedzy na temat wątpliwości ujętej w formule sporu. Wotum sędziego jest więc świadectwem szeregu wcześniejszych czynności, które doprowadziły do rozpoznania sprawy i osiągnięcia pewności moralnej.

---

⁵⁹ CIC, c. 1527 § 1.

⁶⁰ M. KRÓLIK, *Zadanie wotum separatum w procesie poszukiwania prawdy obiektywnej*, s. 199; P. FELICI, *Formalità giuridiche e valutazione delle prove nel processo canonico*, Ephemerides Iuris Canonici 41-42 (1985-1986), s. 9-19.

Vote of judges as an element constituting *iudicium*. The concept of vote and and the relation to objective truth and moral certainty

During the canonical process, various documents are created, which are important for procedural activities. One of such documents is a judge's vote. It is the presentation of arguments that have their source in the course of the whole process and efforts that the judge undertook to discover the truth and achieve moral certainty. This wording of the vote is the fulfillment of the role of the judge in the canonical process and the implementation of the judicial authority of the church judge.

SŁOWA KLUCZOWE: proces; proces kanoniczny; wotum sędziowskie; prawda obiektywna; pewność moralna

KEYWORDS: the canonical trial; a vote of judges; objective truth; moral certainty

NOTA O AUTORZE:

KS. DR KRZYSZTOF OSKAR POKORSKI – prezbiter archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej; doktor nauk prawnych; wiceoficjał w Metropolitalnym Sądzie Biskupim Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej; adiunkt w Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Szczecinie.